

Bram van Melle

Woorden doen ertoe

Het Griekse woord *xenos* (ξένος) betekende bij de oude Grieken vreemdeling, maar kon ook gast of zelfs vriend betekenen. Niet de nabije vriend (*philos*) maar de verre (gast-)vriend. Zo hielden de Grieken rekening met de mogelijkheid dat deze vreemden goden en godinnen in vermomming zijn. Dan is gastvrijheid geboden, je weet immers maar nooit. De *xenoi* die de afgelopen jaren aankwamen in Griekenland zullen de tweede betekenis van het woord waarschijnlijk niet herkennen. Daar is hun ontvangst niet naar, al is dat niet alleen de schuld van de Grieken. Europa kijkt collectief, machteloos en willoos toe – of weg, zo je wilt. Een eerlijke verdeling van vluchtelingen over Europa blijft vooralsnog ver te zoeken.

Carmen Dupont, medewerker van een lokale NGO op Lesbos, verzucht over de situatie in Moria: ‘Je hebt geen idee hoe mensen als Beate Gminder [hoofd van de EU Greek Taskforce Lesbos] praten, de afkortingen, de nummers, de percentages, het nieuwe vluchtelingenjargon, iedereen om wie het gaat wordt ontmenselijkt.’ (*De Groene*, 2 februari jl.) De *xenoi* op Lesbos worden in de briefings van de Taskforce aangeduid als TCN’s, third-country nationals.

Met deze op zichzelf neutrale definiëring en afkortingen worden hier de problemen teruggebracht tot kale statistiek. De duizenden TCN’s verworden zo tot een statistische anomalie op een kaart. Het is geen tragedie meer van gevluchte en gestrande mensen, voor wie heel Europa zich verantwoordelijk zou moeten voelen.

Zo kan taalgebruik op subtiele manieren het discours richting geven, of een kleur of bijsmaak meegeven nog voordat standpunten

zijn uitgewisseld en verschillen van mening zichtbaar worden. Spreken we over vluchtelingen of gelukszoekers? Betreft het een tsunami, of een groep die heus wel *zu schaffen* valt?

Hetzelfde ziet men ook in de Verenigde Staten. Migranten komen via Mexico over land de Verenigde Staten binnen, niet als een ‘tsunami’ maar in een ‘karavaan’, dat laatste hoor je meestal rond verkiezingstijd. De regering Trump droeg zijn woordvoerders in 2018 op te stoppen met het gebruik van het neutralere ‘undocumented migrants’. In plaats daarvan moesten ze de woorden ‘illegal aliens’ gebruiken (cnn.it/3262Ytl). De interim-directeur van de US Citizenship and Immigration Services sprak zelfs steevast van ‘foreign invaders’ (cnn.it/3g3DCo7). Geharnaste taal, die erop is gericht elke empathie met de ‘indringers’ te voorkomen. Daarom is het te prijzen dat president Joe Biden als klein – maar niet onbelangrijk – onderdeel van zijn voorstel tot hervorming van het Amerikaanse immigratierecht de term ‘alien’ wil vervangen door ‘non-citizen’.

De woorden die we gebruiken doen ertoe (zie de gelijknamige bundel over woordgebruik in de culturele sector: bit.ly/3dbHSA2), zelfs als ze voor meerdere interpretatie vatbaar blijven, of als ze maar tijdelijk zijn. Zo heeft de term ‘allochtoon’ – ooit bedacht door sociologe Hilda Verwey-Jonker om woorden als ‘buitenlander’ of ‘gastarbeider’ te vermijden – de tand des tijds niet doorstaan, en proberen we het nu met ‘mensen met een migratieachtergrond’. Niet voor niets wordt er over woorden gebakkeleid, en het is niet altijd makkelijk de juiste te vinden.

Mooie woorden helpen de mensen op Lesbos echter niet. Voor hen is daadkracht en politiek lef nodig, en wel nu.